

LUOVUUS & LEIKILLISYYS KIRJASTOSSA

- Raportti Vantaan kaupunginkirjaston media- ja taidekasvatusprojektista

Kirjoittajat: Teemu Kide, Taru Liikanen, Katariina Ervasti

"It's not only about how you can come in and borrow,
it's what you can create and what you can share."
Linda Johnson, Brooklyn Public Library

"Aina on olemassa parempi tapa.
Sinun tehtäväsi on löytää se."
Thomas Alva Edison

SISÄLTÖ

1 ALUKSI

- 1.1. MIKSI?
- 1.2. MITÄ?

2 POINTIN KIRJASTOSSA

- 2.1 VIESTINTÄÄ
- 2.2 TILAT
- 2.3 VÄLINEET
- 2.4 TARTU HETKEEN
- 2.5 TAIDEKASVATTAJAN TYÖPAJAT

3 LÄNSIMÄEN KIRJASTOSSA

- 3.1 NUORTEN OMA HUONE ZOOM
- 3.2 IMPROVISOINTITOIMINNAN KÄYNNISTÄMINEN ZOOMISSA
- 3.3 TOIMINTA ALKAA: IMPROVISOINNIN ERI ILMENEMISMUODOT ZOOMISSA
 - 3.3.1 VUOROVAIKUTUSPAJAT
 - 3.3.2 KELLUNTAMUSIIKKI ZOOMISSA OLEMISEN TAUSTALLA
- 3.4 TAIDEKASVATTAJAN MERKITYS LÄNSIMÄEN KIRJASTON NUORILLE
- 3.5 IMPROVISAATIOIDEN TALLENTAMISEN HAASTEISTA

4 LOPUKSI

1 ALUKSI

Vantaan kaupunginkirjasto sai vuonna 2015 opetus- ja kulttuuriministeriöltä Taiteilijoiden toimeentulon ja työllisyyden kehittäminen sekä vapaan kentän tuki -hausta 50 000 euron rahoituksen hankkeelle, jonka nimeksi oli hakemuksessa annettu *Mediakasvatuksellinen värkkäämö*. Hankkeen tavoitteena oli kokeilla, onko mediakasvatuksellisesta taidetoiminnasta kehitettävissä pedagoginen kirjastopalvelu, josta kirjastoissa aikaansa viettävät lapset ja nuoret innostuisivat ja johon he sitoutuisivat. Hankehakemukseen oli kirjattu, että toinen taitelijoista toimii Pähkinärinteessä ja toinen Länsimäen kirjastossa. Pähkinärinteessä kirjaston sisäilmaongelman vuoksi hankkeen toiseksi kirjastoksi valikoitui Kartanonkoskella sijaitseva Pointin kirjasto, ja taiteilijat aloittivat toimintansa kirjastoissa syyskuun alussa 2015. Kun hanke oli ollut käynnissä vain pari kuukauden ajan, oli jo selvää, että hanke tulisi onnistumaan yli odotusten. Hanke päättyi maaliskuussa 2016, mutta toiminta jatkuu Vantaan kaupunginkirjaston omalla rahoituksella.

Koska onnistumme niin hyvin, päätimme kirjoittaa tavallista kattavamman hankeraportin ja levittää sitä valtakunnallisesti.

1.1 MIKSI?

Yleisiä kirjastoja on ollut Suomessa 1700-luvulta alkaen, ja suomalaiset kirjastot ovat tunnettuja maailmalla siinä missä suomalaiset peruskoulutkin. Digitalisaation ja globalisaation myötä maailma ja kirjastot ovat muuttuneet kovasti, mutta yleisten kirjastojen suosio on Suomessa yhä suuri. Vantaan kaupunginkirjaston (10 kirjastoa, kaksi kirjastoautoa) vuosittainen kävijämäärä on 2 miljoonaa ja lainattujen aineistojen määrä 3 miljoonaa.

Kirjastokävijöiden joukossa on paljon lapsia ja nuoria, jotka oleilevat ja pelailevat kirjastossa tunteita yksin tai yhdessä kavereidensa kanssa. Jotkut heistä kaipaavat kovasti aikuisseuraa ja haavevat aktiivisesti henkilökunnan huomiota. Tästä kumpusi hankkeen taustalla oleva ajatus siitä, että näitä kirjastossa aikaansa viettäviä lapsia ja nuoria olisi kannustettava tunnistamaan oma lahjakkuutensa. Heissä olisi sytytettävä innostuksen kipinän itsensä kehittämistä kohtaan erityisesti sellaisissa taidoissa, jotka ovat nykymaailmassa pärjäämisen kannalta olennaisia. Kirjastothan ovat perinteisesti tarjonneet kenelle tahansa yhdenvertaisen mahdollisuuden oppia ja kehittää itseään ilmaiseksi ja omaehtoisesti.

Nykyisin vallalla oleva oppimiskäsitys ei painota tekstien pönttämistä yksinäisyydessä tietyssä vaiheessa elämää (eli koulu- ja opiskeluvuosina). Oppimisesta on tullut elinikäistä ja sen keskiöön on noussut luovuus ja yhdessä tekeminen. Esimerkiksi Saku Tuominen kuvaa teoksessaan *Luova järkevyys luovaa työyhteisöä* näin: *"Pidämme huolta siitä, että olemme uteliaita ja innostuneita. Emme ota asioita annettuina, vaan kysymme ja kyseenalaistamme. Kohdatessamme ongelmia alamme valittamisen sijaan etsiä uusia vaihtoehtoisia toimintatapoja ja näemme runsaasti mahdollisuuksia ympärillämme. Kokeilemme uusia asioita hyväksyen, että kaikki ei välttämättä aina toimi, emmekä pääte etukäteen, onko kokeilemamme idea pieni vai suuri. Sen sijaan havainnoimme ja reagoimme, tarvittaessa nopeastikin."* Luova oppiminen muistuttaa pitkälti leikkimistä - molempiin kuuluu tavanomaisuudesta poikkeavien ideoiden, tekemisten tai tilanteiden yhdisteleminen - eikä kumpaakaan esiinny, jos ihminen on ahdistunut tai pakonomaisen keskittynyt saavuttamaan jonkin teennäiseltä tuntuvaan tavoitteen.

Tällainen luova oppiminen edellyttää erinomaisia viestintä- ja vuorovaikutustaitoja. Pelkkä suullinen viestintä ei riitä, sillä nyky maailman verkkoympäristössä on osattava paitsi kirjoittaa myös viestiä erilaisten visuaalisten mediaesitysten avulla. Medialukutaidosta on kovaa vauhtia tulossa nykyajan kansalaistaito, ja medialukutaitohan tarkoittaa paitsi kykyä vastaanottaa ja analysoida erilaisia tekstejä, mediaesityksiä ja pelejä myös luoda niitä itse.

1.2 MITÄ?

Luovuuden ja leikkisyyden esille kaivaminen ja viestintä- ja vuorovaikutustaitojen opettaminen vaatii kirjastossa työskentelevältä henkilökunnalta uudenlaista osaamista, johon kirjastossa tällä hetkellä työskentelevän henkilökunnan osaaminen ei välttämättä riitä. Kirjastoalalle on perinteisesti työllistytty nimenomaan kirjastoalan opintojen kautta, mutta tällaisen kehittämistyön kannalta erityisen kiinnostavaa osaamista löytyy taidealoilta valmistuneilta.

Hankkeen rahoilla palkkasimme seitsemäksi kuukaudeksi (1.9.2015–31.3.2016) kaksi pedagogisesti suuntautunutta taiteilijaa, Taru Liikasen ja Teemu Kiteen. Taru Liikanen on mediakasvatukseen erikoistunut kuvataiteiden moniosaaja. Taru on valmistunut taiteen maisteriksi ja päteväksi kuvataiteen opettajaksi Aalto-yliopiston Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulusta. Teemu Kide on muusikko, vuorovaikutuskouluttaja ja musiikin tohtori, joka on kehittänyt Kelluntamusiikki-improvisaatiomenetelmän.

Taidekasvattajamme sijoitettiin kahteen hyvin erilaiseen kirjastoon, Länsimäen kirjastoon ja Kartanonkoskella sijaitsevaan Pointin kirjastoon. Kuten jokainen ruohojuuritason kirjastotyötä eri lähiöissä tehnyt on joutunut huomaamaan, niin lähiöiden välillä voi olla suuria sosioekonomisia eroja muun muassa koulutuksessa, työttömyydessä, vieraskielisyydessä ja tulotasossa. Länsimäki ja Kartanonkoski ovat tilastojen valossa varsin erilaisia alueita ja kirjastothan muotoutuvat alueidensa näköisiksi. Molemmille kirjastoille on kuitenkin yhteistä se, että kirjaston tiloissa oleilee runsaasti lapsia ja nuoria, ja iso osa heistä on taustaltaan monikulttuurisia. Molemmat taidekasvattajat aloittivat työnsä tutustumalla kirjastoissa käyviin lapsiin ja nuoriin ja suunnittelemalla toimintansa siltä pohjalta.

Taidekasvattajien työsuhteet olivat kokopäiväisiä, joten taidekasvattaja pääsi vaikuttamaan työyhteisönsä jokapäiväiseen arkeen. Arjessahan jokainen vuorovaikutustilanne on mahdollisuus vaikuttaa, kasvattaa, oppia ja opettaa – myös kirjaston henkilökuntaa. Taidekasvattajien aloitettua työssään kävikin pian selväksi, että kirjaston henkilökunta oli kiinnostunut oppimaan uusia asioita taidekasvattajilta. Esimerkiksi Pointin kirjastossa henkilökunta osallistui työpajojen vetämiseen, ja molemmat taidekasvattajat pitivät koko Vantaan kaupunginkirjaston laajuisen koulutussarjan, johon kuka tahansa kirjastolainen sai osallistua.

Tämän raportin seuraavissa kappaleissa taidekasvattajat kertovat tarkemmin työskentelystään miinämuodossa. Taru Liikanen on kirjoittanut kappaleen 2 ja Teemu Kide kappaleen 3.

2 POINTIN KIRJASTOSSA

Pointin kirjasto sijaitsee Kartanonkosken asuinalueella, Pointin monitoimitalossa. Kirjastossa työskentelee seitsemän vakituista työntekijää, ja vuonna 2015 kävijämäärä oli 207 000, lainamäärä 203 000. Pointin kirjasto on omatoimikirjasto, ja asiakkaat pääsevät kirjaston tiloihin myös silloin kun henkilökunta ei ole paikalla eli päivittäin klo 7–22. Monitoimitalon tiloissa toimii kirjaston lisäksi Vantaan kansainvälinen koulu ja englanninkielinen Y.E.S.-päiväkoti. Lisäksi lähellä sijaitsevat Kartanonkosken koulu ja Veromäen koulu. Lapsia on kirjastossa jatkuvasti: ennen koulua, koulupäivän aikana, välitunneilla ja koulun jälkeen. Monet viettävät kirjastossa useita tunteja lähes joka päivä.

Aloitin kyselemällä asiakkailta, kirjastossa vierailevilta koululaisryhmiltä ja siellä aikaansa viettäviltä lapsilta ja nuorilta sekä heidän vanhemmiltaan, millaiset kuvan- ja mediatekemisen sisällöt heitä kiinnostavat. Tulostin ilmoitustaululle suuria ja erikoisennäköisiä kyselyitä, johon laitettiin rakseja kiinnostavien sisältöjen kohdalle (esim. valokuvaus, elokuvanteko, rakentelu, sarjakuvat). Kyselyssä oli myös reilusti tilaa omille ehdotuksille ja toiveille. Lastenpäivän tapahtumassa keräsin tietoa myös lasten vanhemmilta ja pääsin nopeasti tutustumaan suureen joukkoon kirjaston asiakkaita.

Kyselyissä ehdottomasti eniten kiinnostusta herättivät animaatio, elokuvanteko ja valokuvaus. Erityisesti pienemmät lapset olivat kiinnostuneita perinteisemmistä kuvantekemisen tavoista rakentelusta, muotoilusta ja piirustuksesta. Kyselyt herättivät lasten ja nuorten kiinnostuksen tulevia työpajoja ja tapahtumia kohtaan ja toimivat varhaisena tapana markkinoida toimintaa ja tutustua lapsiin ja nuoriin.

Vietin paljon aikaa lasten kanssa kirjastossa. Piirelimme ja tutustuimme suuren pöydän äärellä. Ensimmäinen pop-up työpajani oli sarjakuvapaja, jossa piirsin sarjakuvia kirjaston vakiohengon kanssa. Piirusteluhetki muuttui työpajaksi, kun toin paikalle kyltin, jossa luki ”Tänään tehdään sarjakuvia!”, paperia, kyniä, muutamia sarjakuvakirjoja ja piirustusoppaita. Piirsin itsekin ja opastin kuvakerronnassa, hahmojen kehittämisessä ja puhekuilien piirtämisessä.

Mediakasvatus on taidekasvatusta ja taidekasvatus mediakasvatusta! Taidekasvatuksen piiriin kuuluu myös ympäristökasvatus ja mediakin on osa yhteistä ympäristöämme. Koko visuaalinen kulttuurimme on uteliaan tarkastelun ja pohdinnan kohteena. Taidekasvattajana ohjaan ja innostan lapsia ja nuoria tutkimaan maailmaa ja ilmaisemaan omia ajatuksiaan erilaisin keinoin ja välinein: käytössä ovat niin kännykät kuin perinteisemmät kuvan tekemisen keinot.

2.1. VIESTINTÄÄ

Esittäydyin lähialueen koulujen rehtoreille sähköpostiviestillä. Otin yhteyttä myös lähikoulujen kuvataiteen opettajiin. Kävin tutustumassa kansainvälisen koulun kuvataideopetukseen. Kartoitin lähialueen harrastusmahdollisuuksia ja kävin tutustumassa nuorisotalolla. Esittäydyin aina koululaisryhmien vieraillessa kirjastolla tiedonhaun opastuksissa ja kirjavinkkauksissa.

Tuotan markkinointimateriaalit itse. Teen näyttäviä julisteita ja flaijereita, jotka erottuvat kirjaston muusta viestinnästä. Valtasin ilmoitustaululta osion taidekasvattajan työpajoille. Jaan flaijereita suoraan lapsille, heidän opettajilleen ja vanhemmilleen. Vien julisteita lähialueen kouluihin ja nuorisotalolle.

Kaikesta toiminnasta tehdään kuvaukset Helmet.fi-verkkosivustolle Pointin kirjaston tapahtumaosioon. Työpajoja markkinoidaan myös somessa. Taidekasvattajan toiminnasta löytää helposti tietoa sen omalla tunnisteella #PointissaTapahtuu. Lisään etenkin kirjaston Instagram-kanavalle paljon kuvia. Kirjastolla onkin nyt puolet enemmän Instagram-seuraajia kuin aloittaessani. Marraskuussa 2015 perustin kirjastolle myös oman YouTube-kanavan (Pointin kirjasto). Maaliskuussa 2016 kanavalla oli 19 videota ja hieman yli tuhat katselua.

Tuotan kaikki markkinointimateriaalit myös englanniksi. Iso osa Pointin lapsiasiakkaista puhuu äidinkielenään muuta kuin suomea. Osa näistä lapsista on samassa rakennuksessa olevan kansainvälisen koulun oppilaita. Toiminnasta ilmoitetaan myös lähikoulujen Wilmoissa (1-2 viestiä per lukukausi). Nämä Wilma-viestit tavoittavat satoja lapsia ja nuoria ja ovat tuoneet kirjastolle myös uusia kävijöitä.

2.2 TILAT

Pointin kirjasto on yhtä suurta tilaa, kirjastossa ei ole erillisiä tiloja, joissa esimerkiksi työpajoja voisi järjestää. Tila on korkea ja kaikuva. Suurin osa isoista kirjahyllyistä seisoo tiukasti paikallaan, pyörällisiä liikuteltavia kalusteita on vain vähän. Ajoittain kirjasto voi käyttää myös samassa kerroksessa sijaitsevan päiväkodin Satuhuonetta, joka sijaitsee lähellä kirjastoa mutta päiväkodin puolella rakennusta. Satuhuoneessa järjestetään kuukausittain kirjaston satutunteja.

Kirjaston käyttäjillä on hyvin erilaisia tarpeita. Joulun aikaan kirjastoon sijoitetut Smartblock -työskentelykuutiot toivat paljon aikuisia läppäreineen. Toiset toivovat hiljaista keskittymistä, ja lapset omalla äänenkäytöllään ja touhukkuudellaan haastavat tätä hiljaisuutta. Koulupäivien jälkeen, ja usein koulupäivien aikanakin Pointin kirjastolla käy melkoinen hulina. On päiviä, jolloin kaikki kirjaston työskentelypisteet ja pöytäryhmät ovat käytössä.

Kirjastossa on pieni valoisa kulmaus, näyttelytila ja "hiljainen tila", jonka valtaan tarpeen tullen työpajojen käyttöön. Erilliseen kulmaukseen on helppo laittaa tiedotteet toiminnasta (esim. "Mediamaanantai kokoontuu tässä tilassa klo..."). Toistaiseksi kukaan ei ole hermostunut tilan valtaamisesta, aikuiset siirtyvät mieluusti työskentelemään etämmälle kun työpajat alkavat.

Myös säilytystilaa kirjastolla on rajatusti. Taidetarvikkeet, kamerajalustat ja tabletit säilytän varastossa, josta kasaan tarvittavat tarvikkeet aina liikutettavaan kirjakärryyn ja kuljettelen tilasta toiseen. Säilytystila on otettava huomioon toiminnan suunnittelussa: kovin suurikokoisia taideteoksia lasten kanssa ei kannata tehdä ellei ole kehittänyt ovelaa varastointikonstia keskeneräisille töille. Kirjastossa ei ole asiakkaille vesipistettä, wc:t sijaitsevat rakennuksen aulassa, joten vesipisteen puuttuminenkin vaikuttaa toiminnan suunnitteluun, esimerkiksi vesivärimaalausten tekeminen vaatii erityistä valmistelua. Mikään ei kuitenkaan ole mahdotonta! Kirjasto on oikea mahdollisuuksien laboratorio, jonne voi sijoittaa vaikka minkälaista taidetoimintaa!

2.3 VÄLINEET

Syksyllä tutkin kaikki kirjaston varastojen hyllyt ja lähdin liikkeelle niistä materiaaleista, joita sieltä löytyi. Pointin kirjastolla oli 5 kpl iPad Air -tabletteja, jotka mahdollistavat monenlaisen median tuottamisen. Lataisin iPadeille ohjelmia animointiin, elokuvantekoon ja valokuvaukseen. Lasten median säilyttämiseen avasin oman Dropbox-tallennuspilven. Hankin iPadeille kuvauskotelot (iOgrapher) ja kamerajalustat, jolloin niitä voi käyttää monipuolisemmin elokuvien ja animaation tekoon. Nyt kirjastolla on siis 5 mediapadiä, jotka olen optimoinut lasten omaan mediatuotantoon

soveltuviksi. Näiden lisäksi käytössä on 8 suurempikokoista iPadia, joita käytetään kirjaston pelikubeissa ja tiedonhaunopastuksissa.

Rajalliset säilytystilat kannustavat ekologiseen ja ekonomiseen ajatteluun. Taidetarvikkeita tilaan tarpeiden mukaan. Kierrätän kaiken minkä käsiini saan. Pakkauspapereista tehtiin aarrekarttoja, pahvilaatikoista maja ja varjoteatterin näyttämö. Myös roskiin menossa olevat rikkiäiset kirjat saavat uuden elämän lasten käsissä. Pointin kirjaston lapset innostuivat kierrättämisestä keväällä niin, että perustivat oman Cardboard clubin (Kartonkikerho), jossa teemme viikoittain taidetta, esineitä ja esityksiä kierrätysmateriaaleja käyttäen.

2.4 TARTU HETKEEN

Osaan Pointin työpajoista on ollut ennakoilmoittautuminen. Tämä on ollut tarpeen erityisesti joissain mediapajoissa, kun kuvauslaitteita ei riitä yli 12 hengen ryhmälle. Päivämäärät, kellonajat, työpajan sisällöt ja kuvauslupalomakkeet välittyvät näin huoltajille jo ennen työpajan alkua. Kaikki halukkaat ovat päässeet työpajoihin. Keväällä järjestetyssä Mediamaanantai-työpajassa oli parhaimmillaan 26 osallistujaa - tällöin tehtiin ryhmätyönä lyhytelokuvia.

Osalle lapsista sitoutuminen toimintaan on ollut hankalaa. Erityisesti elokuvanteko on sellaista toimintaa, jota harvoin saa yhdellä istunnolla valmiiksi. Työskentelyä jatketaan usein pidempään pienryhmissä, ja on kurjaa jos esimerkiksi päänäyttelijä puuttuu jonain päivänä kokonaan. Elokuvatyöpajoissa ryhmäytyminen ja sitoutuminen toimintaan korostuvat erityisesti. Toisaalta myös taidekasvattajana opin jatkuvasti joustavuutta ja improvisointia! Kun omaan mediaprojektiin suhtaudutaan riittävällä innostuksella, niin lapset kyllä tulevat seuraavallakin kerralla jatkamaan keskeneräisiä teoksiansa - ja tuovat usein vielä lisää kavereitaankin mukaan. Annan lapsille myös työpuhelimeni numeron ja viestimme toisinaan WhatsAppilla.

Niillekin, jotka eivät voi sitoutua viikoittaiseen toimintaan, pyrin tarjoamaan mielekästä media- ja taidekasvatusta. Kun lapset tulevat pelaamaan suurella joukolla tietokoneille, saatan kantaa viereen animaatioiden tekoon soveltuvan kuvauskaluston. Toimintaa muovaillaan lasten toiveiden mukaan. Pop up -työpajatkin ovat olleet Pointissa hyvin suosittuja. Pop up -työpajoista saattaa

myös kasvaa viikoittaista toimintaa, jos osallistujat oikein innostuvat. Pop up -työpaja on hyvä keino kokeilla erilaisia ideoita toiminnasta lasten kanssa. Koulun jälkeen kirjastoon ajoitettu pikku työpaja kerää kiinnostusta, kokeilijoita ja suoraa palautetta.

Joululomalla järjestimme nopealla aikataululla suunnitellun pop up -tyylisen Jouluhulabaloo -tapahtuman, jossa pelailtiin lautapelejä ja rakennettiin majaa. Majan rakennuksen mahdollisti samassa rakennuksessa olevan koulun vaihtuvat huonekalut, jotka saapuivat marraskuussa valtavissa pahvilaatikoissa. Nappasin pahvilaatikot heti talteen ja piilotin varaston perälle odottamaan oikeaa hetkeä. Majaa rakennettiin kolme päivää, sen jokainen sivu koristeltiin piirroksilla ja se sai arkkitehtuuriltaan vaikutteita ympäröivän asuinalueen taloista. Maja sijoitettiin lasten kirjojen viereen ja se ihastutti pieniä kirjaston kävijöitä kolme kuukautta!

Myös talvilomalla järjestetty lautapelitapahtuma oli suuri menestys. Ohjelmassa oli lautapelien peluuta ja työpaja, jossa lapset saivat suunnitella ja toteuttaa oman lautapelin. Lautapelien teko oli niin hauskaa ja innostavaa, että sitä tehdään kirjastossa varmasti tulevaisuudessakin. Suunnitelmissa on pidempikestoinen työpaja – lapset voisivat tehdä myös omia muistipelejä, korttipelejä, dominopalikoita ja koko kirjastotilasta saisi muuttuvan labyrintin!

Kirjastossa tapahtuvan työpajan tai tapahtuman suunnittelussa ajoitus on usein avainasemassa. Olen kokeillut toimintaa illalla, heti koulun jälkeen ja lasten loma-aikoina. Samoja sisältöjä voi tarjota useammalle päivälle ja kellonajalle ja katsoa, mihin lapset tarttuvat. Osalla lapsista saattaa olla hyvinkin kiireiset ja aikataulutetut päivät. Toisilla ei ole harrastuksia lainkaan ja he viettävät aikaa kirjastolla tuntikausia.

2.5 TAIDEKASVATTAJAN TYÖPAJOJA

Pointin kirjastossa järjestettiin syyslukukaudella 2015 muun muassa valokuvausiltoja, animaatio-työpaja, vaha-animaatio-työpaja, elokuvanteko-työpaja ja IndieFlix -elokuvailta. Jokaisessa työpajassa oli noin tusina osallistujaa sekä lukuisia alati vaihtuvia vierailijoita, kavereita ja muita pii-pahtelijoita. Valokuvausillat huipentuivat lasten kuratoimaan ja ripustamaan valokuvanäyttelyyn, jonka avajaisiin kutsuttiin vanhemmat ja kaverit. Animaatiopaja sai jatkokseen vaha-animaatiopajan. Myös kirjaston henkilökunta innostui animaatioista ja koulutin myös muiden Vantaan kirjastojen henkilökuntaa animaatioiden teossa. Elokuvanteko- ja animaatiopajoissa syntyneitä teoksia jaettiin osallistujien toiveesta kirjaston YouTube-kanavalla.

Keväällä 2016 järjestin muun muassa Mediamaanantai-työpajoja ja Varjoteatteri-työpajan. Osallistujat olivat entistä nuorempia, pääosin 8-10 -vuotiaita. Mediamaanantaissa tehtiin erilaisia kokeiluja, kuvausharjoituksia, äänitehosteita ja trikkikuvia. Kirjastolaiset avustivat ajoittain työpajassa. Varjoteatteri-työpajan suunnittelin ja ohjasin yhdessä draamakasvatuksesta ja improvisaatiosta innostuneen kirjastonhoitajan kanssa. Kirjaston henkilökunnan osallistuminen työpajojen ohjaamiseen ja suunnitteluun on lisääntynyt hankkeen edetessä. Olen suunnitellut ja toteuttanut työpajoja heidän omista innostuksen kohteistaan lähtien, ja innostus on ollut tarttuvaa. Keväällä kirjastolla kuhistaan muun muassa nukketeatterin ja Harry Potterin maailmaan liittyvien kerhojen parissa.

Kirjaston aineistot ovat myös aina läsnä työpajoissani – varaan pajoihin aina aiheeseen liittyvää kirjallisuutta ja elokuvia. Majan rakentajat perehtyivät taidehistorian kirjoista eri aikakausien rakennusten oviin ja ikkunoihin, valokuvaustyöpajassa innostuttiin Henri Cartier-Bressonin kuvista ja animaatio-työpajalaiset tutustuivat Aardman-studion animaatiokirjaa ja lainasivat Late Lammas -leffoja. Cardboard club rakensi pahvista lintupönttöjä ja pystytti aiheen ympärille kirjanäyttelyn pöntönrakennusoppaista ja lintukirjoista. Lasten toiminta ja kädenjäljet näkyvät kirjastotilassa kaikille asiakkaille.

Keräsin työpajoista myös kirjallista palautetta. Palautteissaan lapset toivovat lisää työpajoja ja kertovat oppineensa uusia ja tärkeitä taitoja. Myös lasten vanhemmat ovat kiitelleet minua kädestä pitäen ja toivoneet myös lisää työpajoja kirjastolle.

Esimerkkejä lasten palautteista:

Mitä pidit työpajasta?

"Pidin siitä, että sai oppia tehdä elokuvaa ja tapasin myös kavereita ja sain uusia kavereita."

"Superkyphenhypertosimahtava kurssi!"

Mistä opista oli sinulle eniten iloa tai hyötyä?

"Kun opeteltiin kaikki elokuvien perusasiat."

"Puhelimen valokuvausasetuksista löydetyt asiat ja kuvakulmien opettelu."

Mikä oli tylsää tai turhaa?

"Kun kuvauksissa välillä naurettiin!"

"Oletko tosissasi?! Kaikki oli kivaa!"

3 LÄNSIMÄEN KIRJASTOSSA

Länsimäki on kylämäinen lähiö, jonka asukkaista kolmannes puhuu äidinkielenään jotakin muuta kuin suomea. Työttömyysaste on pääkaupunkiseudun korkein. Kylämäisyys näyttäytyy lämminhenkisyytenä kadulla, ihmisillä ei tunnu olevan kiire. Eri-ikäisiä lapsiryhmiä on paljon, ja ne ovat enimmäkseen maahanmuuttajataustaisia. Nämä ryhmät ja aikuiset eivät näy katukuvassa yhdessä.

3.1 NUORTEN OMA HUONE ZOOM

Länsimäen kirjasto sijaitsee 70-lukulaisessa rakennuksessa, jossa kirjaston seinänaapurina toimii nuorisotalo. Rakennuksen alakerrassa on kauppa ja baari. Kirjastossa työskentelee neljä vakituisia työntekijää, ja vuonna 2015 kävijämäärä oli 70 000, lainamäärä 66 000. Kirjaston kävijäkunta koostuu karkeasti jaotelleen iäkkäistä lainaajista, keski-ikäisistä tietokoneen käyttäjistä sekä maahanmuuttajalasten ryhmistä. Vuodesta 2010 kirjastossa on ollut nuorille oma tila eli Zoom.

Zoomissa käy kaikenikäisiä lapsia ja nuoria. Noin 9-12-vuotiaat pelaavat paljon, 13-17-vuotiaat lähinnä oleskelevat sohvilla puhelimiaan selaten. Vuorovaikutusta näiden ryhmien välillä ei juuri ole. Kyseessä on normaali ryhmädynamiikkailmiö: esimerkiksi jos Zoom on sillä hetkellä nuorempien käytössä, ei isompia kiinnosta edes tulla sisään ja toisinpäin. Eri-ikäisten ryhmät vaikuttavat vahvoilta, eikä yksittäinen niihin kuulumaton lapsi välttämättä tunne oloaan kotoisaksi siellä. Ongelmatilanteita eri ikäryhmien välillä ei juuri ole, he vain kohteliaasti väistävät toisiaan.

Nuoret käyttävät Zoomia näin:

1. Tietokoneiden käyttö. Zoomissa on kahdeksan tietokonetta. Niiden suosiota on viime vuosina hieman nakertanut mobiililaitteiden yleistyminen. Tietokoneita käytetään erityisesti pelaamiseen ja YouTube-videoiden katsomiseen.
2. Puhelinten käyttö. Osa nuorista istuu pitkiä aikoja sohvalla selaten omaa puhelintaan. Kaverit saattavat seurata selaamista puhelimen käyttäjän molemmin puolin.
3. Kääntymispaikka. Zoomiin tullaan lyhimmillään sekunneiksi katsomaan, keitä siellä on, ja poistutaan yhtenä ryhmänä.
4. Läksyjen teko. Enimmäkseen läksyjä tehdään kirjastosalin puolella, mutta jonkin verran myös Zoomissa.
5. Paini. Käynnistyy yleensä joko vain painimisen riemusta tai erimielisyydestä tietokoneiden käyttöön liittyen. Paini ei ole jokapäiväistä.

Zoomia käyttävät osittain samat lapset kuin kirjaston naapurissa sijaitsevaa nuorisotaloa. Satsaukset sisustuksessa ja kalusteissa näkyvät lähinnä nuorisotalon puolella, kun taas Zoomin ilme koostuu nuhjuisista laattikosohvista ja huoneen laidoille sijoitetuista pöytä tietokoneista. Erilaiset ympäristöt saattavat huomaamatta ohjailla nuorten hakeutumista jompaankumpaan tilaan. Zoomista on muodostunut tärkeä henkireikä niille nuorille, jotka kaipaavat omaa tilaa ja joille nuorisotalo ei tunnu omannäköiseltä paikalta. Lisäksi nuorisotilalla on toimintaa vain tiettyinä kellonaikoina ja tietyille kohderyhmille.

3.2 IMPROVISOINTITOIMINNAN KÄYNNISTÄMINEN ZOOMISSA

Nuorille suunnattuna taide on parhaimmillaan siellä, missä se yllättää, eikä sen vastaanottamisen eteen ole ponnisteltava. Tässä on nähdäkseni taidekasvatuksellisen toiminnan ydin. Nuorille taide voi enimmäkseen merkitä jotakin tylsää, jota aikuiset koettavat heille pakkosyöttää. Taidekasvattaja voi osaltaan olla kumoamassa myyttiä taiteen "vaikeudesta". Taidekasvattajan ehkä tärkeimpänä tehtävänä on kasvattaa lasten ja nuorten itsetuntoa. Parhaassa tapauksessa taidekasvattaja voi myötävaikuttaa prosessiin, jossa he muodostavat itsestään positiivisen kuvan itseilmaisuuksiensa kepeinä, ainutlaatuisina yksilöinä.

Taidekasvattajan sijoittamiseen juuri Länsimäen kirjastoon vaikuttivat monet seikat, joista kaikki eivät liittyneet alueen sosioekonomiseen ilmeeseen. Zoomissa on silti henkilökunnan valvontapyrkimyksistä huolimatta aika ajoin syntynyt tappeluita, joiden seurauksena paikalle on välillä jouduttu kutsumaan jopa poliisi. Ajatuksena oli tuoda Zoomiin aikuinen, joka kykenisi läsnäolollaan rauhoittamaan nuorten keskinäistä dynamiikkaa ja samalla pystyisi kanavoimaan heidän valtavan energiamääränsä luovaan itseilmaisuuksiin.

Aluksi pidin dokumentoitavien pajojen käynnistämistä Länsimäessä enimmäkseen tiedotusasiaina. Jos tiedotus onnistuisi, saisin pian kiinteät ryhmät, joille vetäisin viikoittaisia improvisaatioharjoituksia. Tiedotuksessa tehtiin mielestäni kaikki mahdollinen. Vantaan kaupunki teki verkossa osansa, itse kävin Länsimäen koululla esittelemässä toimintaani useille koululuokille. Perustin projektiani varten Facebook-profiilin, jonne tuli lapsilta paljon kaveripyyntöjä. Hyväksyin heidät kaikki. Tein tilin myös Instagramiin. Vietin useita iltoja Länsimäen nuorisotalolla nuoriin tutustuen, pelaten heidän kanssaan ja vetäen heille muutamia improvisaatioiltoja. Mainostin pajaani, jaoin nuorille kuvauslupalomakkeita ja yritin saada heitä palauttamaan niitä vanhempien allekirjoittamina. Tieto pajoista levisi, sen sijaan projektin nettidokumentointi osoittautui vaikeaksi: puolessa vuodessa olin onnistunut saamaan vain kolme kuvauslupalomaketta takaisin allekirjoitettuina. Kuvauslupien puuttumisesta huolimatta säännöllinen toiminta pyörähti kuitenkin hienosti käyntiin.

3.3 TOIMINTA ALKAA: IMPROVISOINNIN ERI ILMENEMISMUODOT ZOOMISSA

3.3.1 VUOROVAIKUTUSPAJAT

Käynnistin Zoomissa jokaviikkoiset vuorovaikutuspajat. Aloin vetää heille improvisoituja harjoitteita, joita voi hyvin kuvata myös leikeiksi. Vuorovaikutusharjoitteiden tarkoituksena oli valmistaa heitä ryhmänä myöhemmin tapahtuvaan teatteri- ja musiikki-improvisointiin. Nuorempien ryhmä kokoontui tiistaisin 14.30-15.30, isompien aika oli samana päivänä 17-18.

Nuorempien ryhmään oli alusta lähtien paljon tulijoita. Toisaalta tämän ryhmän kasassa pitäminen oli vaikeaa; huomasin, etten koko tuntiin voinut sanoa ääneen yhtäkään kokonaista lausetta heidän puhuessaan päälle ja säntäillessään ovelle tai ikkunaan. Kerroin heille pian uudet säännöt: toistuvasta häiritsemisestä joutuu ulos, viikoittain toistuvasta häiriökäyttäytymisestä menettää paikkansa pajassa. Tämä auttoi. Vuorovaikutuspajassa alettiin kuunnella toisia.

Isompien lasten (klo 17-18 ryhmä) muotoutui odotetusti eriluontoiseksi. He eivät halunneet leikkiä, kyselivät vain, että pääseekö tietokoneelle. Luovuin pajamuotoisesta toiminnasta heidän kohdallaan. Sen sijaan kannoin soittimet paikalle soittaakseni Zoomissa itsekseni. Siitä lähtien joka päivä joku isommista tuli mukaan soittamaan, ja perässä seurasi muitakin kiinnostuneita. Järjestyshäiriöitä isompien kanssa ei juuri ollut. Heidän kanssaan emme tehneet improvisaatioteatteria, vaan pysähdyimme soittamaan, koska se oli luontevaa. Tässä tulee esiin musiikin luonne monimerkityksellisenä "kielenä", jolla saattaa ilmaista asioita huomaamattaan, toisin kuin esimerkiksi monessa teatteriharjoitteessa.

Soitimme nuorten kanssa hyvin erilaisia musiikkityylejä, myös tyllyttömiä improvisaatioita oli. Luonnollisesti nuoret halusivat usein laittaa päälle musiikkivideoita YouTubesta. Se sopi minulle, mutta asetin sille ehdon, että musiikkivideon mukana on soitettava, pelkkä videon katselu ei riitä. Tämä sopi nuorille. Säännöstä kehittyi myös eräänlainen vitsi: kävin välillä katkaisemassa videon, jos huomasin, ettei kukaan osallistunut siihen sähköpianolla, samplerilla tai räpäten.

3.3.2 KELLUNTAMUSIIKKI ZOOMISSA OLEMISEN TAUSTALLA

Soitin Zoomissa usein Kelluntamusiikkia. Kelluntamusiikki on improvisoitua taustamusiikkia, jonka kuulija omalla tavallaan kokee, mutta johon ei tarvitse erikseen keskittyä. Tällä tavoin saatoinkin olla samanaikaisesti läsnä ja kuitenkin taustalla.

Kelluntamusiikin soittamiseni vaikutti nuorten olemiseen selvästi. Lapset pelasivat tietokoneillaan ja katselivat netistä videoita kuten ennenkin. Käytännössä joka hetki joku heistä kuitenkin taputti rytmiä jalallaan musiikin tahdissa tai innostui jopa tanssimaan. Tämä kaikki tapahtui todennäköisesti heidän huomaamattaan, koska he eivät tietokoneuudun tapahtumiin keskittyessään otaneet mitään kontaktia minuun. Kelluntamusiikin olemassaolo huomattiin kuitenkin viimeistään silloin, kun se päättyi ja tuli hiljaista.

Usein kävi myös niin, että edellä kuvattu musiikki sai jonkun lapsista kiinnostumaan minusta. Silloin oli tavallista, että muutkin huomasivat minut ja pyrkivät mukaan soittamaan. Välillä päästin heidät kaikki soitinten kimppuun päästelemään vapaasti paineitaan. Sitten otin taas ohjat ja sanoin, että yksi kerrallaan he saavat tulla soittamaan kanssani.

3.4 TAIDEKASVATTAJAN MERKITYS LÄNSIMÄEN KIRJASTON NUORILLE

Improvisointi edellyttää ympäristöön kohdistuvaa luottamusta. Tämä koskee sekä aikuisia että lapsia. Jotta voi improvisoida, on kyettävä luottamaan läsnä oleviin ihmisiin, erityisesti opettajaan tai opettajan kaltaiseen hahmoon. Vasta siitä voi versoa se turvallisuuden tunne, jonka seurauksena yksilö voi alkaa luottaa myös omiin impulsseihinsa. Tämä puolestaan voi nostaa ryhmän synergian sellaiselle keskittyneisyyden tasolle, jossa asiat vain tapahtuvat, eivätkä sen jäsenet enää sensuroi impulssejaan.

Jotta toiseen voi alkaa luottaa, tarvitaan hänen kanssaan vietettyä aikaa. Siksi otin tietoisesti tavakseni olla nuorten käytössä erityisesti muussa positiossa kuin "kouluttajana". Tämä on olennaista, sillä lapset vastaanottavat asioita ihan eri tavalla silloin, kun he eivät koe olevansa koulutuksen kohteina.

Lapsia selvästi kiinnostaa aikuinen mies, joka vähän väliä tulee heidän keskuuteensa soittamaan. Heidän valtava aikuisen tarpeensa kuvastui loputtomilta tuntuneista kysymyksistä, joihin sain väsymättä olla vastaamassa:

- Ootsä täällä työharjoittelussa?
- Ootsä täällä töissä? (Jatkokysymys: miten pitkään sä oot vielä täällä töissä?)
- Ootsä harjoitellu soittamista?
- Missä sä asut?
- Onks sulla lapsia?
- Ootsä rasisti?
- Tunnetsä meidän musanmaikan?
- Kumpi on parempi soittamaan, sä vai meidän musanmaikka?
- Onks sulla vaimoa/vaimoja?
- Voisitko sä soittaa jotain ammattimaisempaa?
- Voisitko sä soittaa mulle Paljon onnea vaan?
- Onks toi piano ja toi laite (controller) sun omia?
- Saanko mä soittaa sulle yhden kappaleen? (Tähän pyyntöön suostuin aina.)

Lisäksi sain toistuvia, huolestuneitakin kysymyksiä dokumenttikamerasta:

- *Onks toi kamera päällä?*

- *Miks toi kamera on päällä?*

- *Laitatsä tän nettiin? Mä en halua nettiin!!*

- *Tuleeks tää YouTubeen? Mulla on kanava YouTubessa!*

Taidekasvattaja kirjastossa on kasvavalle nuorelle erittäin merkittävä ja monitasoinen hahmo. Tärkeämpää kuin se mitä hän tekee on se, miten hän on. Tämä koskee tietenkin pedagogiikkaa ylipäätään. Länsimäen lapsille ja nuorille taidekasvattaja on se aikuinen, jonka puoleen voi kääntyä esimerkiksi kiusaamiseen ja muuhun pahaan oloon liittyvissä asioissa. Jo parissa kuukaudessa maahanmuuttajataustaiset poikalapset alkoivat pitää taidekasvattajaa aikuisena, jolta voi luottamuksellisesti kysellä esimerkiksi seksiin liittyvistä kysymyksistä. Luottamuksellinen seksivalistus ei ollut kirjattu taidekasvattajan tehtäväkenttään, mutta lasten ja nuorten kanssa työskentely edellyttää aina nopeaa ja joustavaa oman position uudelleenmäärittelyä. Merkittävät ihmissuhteet perustuvat luottamukselle. Vaikeiden kysymysten ohittaminen näyttäytyisi lapsille etäisyyden pitämisenä. Siitä ei olisi myöskään taidepajojen kannalta mitään hyötyä, mutta haittoja olisi.

Länsimäen kirjastossa pidetyt improvisointipajat näyttivät innostavan lapsia valtavasti. Niihin osallistumista edelsi yleensä lyhyt kyräilyvaihe, jossa he näyttivät arvioivan, uskaltavatko tulla mukaan. Mukaan uskaltautuneet nauttivat selvästi itseironisen taidekasvattajan tarjoamista uusista näkökulmista. Nämä näkökulmat kytkeytyivät usein siihen, miten hahmotamme maailman: harkitsemeko ennen kuin toimimme vai hyväksymmekö miettimättä kaiken eteen tulevan. Jälkimmäinen suhtautumistapa poikii usein todella mielenkiintoisia tilanteita, joita emme saisi esiin harkitsemalla. Improvisointi ei edellytä erityislahjakkuutta. Improvisaatio on asenne; asenne, joka on mahdollista saavuttaa luopumalla yrittämisestä ja harjoittelemalla hyväksymistä. Siinä Länsimäen lapset ja nuoret onnistuivat erinomaisesti!

3.5 IMPROVISAATIOIDEN TALLENTAMISEN HAASTEISTA

Projektini nettidokumentointi osoittautui hämmästyttävän hankalaksi: vaikeudet kuvauslupien saamisessa, kielimuuri, kulttuurierot ja suoranainen epäluulo asettivat projektini nettinäkyvyydelle erityisiä haasteita. Nämä Länsimäen alueen erityispiirteet eivät kuitenkaan vaikeuttaneet varsinaisen projektin käynnistymistä, ainoastaan nettidokumentoinnin tavoitteista jouduttiin tinkimään tarvittavien julkaisulupien puuttuessa.

Aloitettuani tallentamisen (27.10.2015) huomasin, ettei Zoomin nurkassa jalustalla seisova videokamera juurikaan häiritse lapsia ja nuoria. He usein vain kysyivät siitä jotain, mutta antoivat asian sitten olla. Olisin mielelläni ottanut puhelimellani lisäksi lyhyitä pätkiä Instagramissa julkaitaviksi, mutta se ei ollut mahdollista. Nuoret lopettivat kaiken tekemisen heti jos yritin. Puhelimella käsin kuvaava aikuinen on ihan eri asia kuin nurkassa kaiken tallentava kamera, jolla kukaan ei aktiivisesti kuvaa. Lapset ovat selvästi tottuneet arastelemaan puhelimia, todennäköisesti nettikiusaamisen pelossa. Improvisaatio on erityisen herkkä tilanne, eikä sitä voinut puhelimella aktiivisesti kuvata – huolimatta vakuuttelustani, etten laita sitä minnekään ilman kuvattavan suostumusta. Nurkassa seisseen videokameran lapset ja nuoret unohtivat nopeasti. Sain vuoden 2016 alkupuolella käyttööni kuvanmuokkausohjelman, jonka avulla sain lopulta sensuroiduksi lasten ja nuorten kasvoja. Saatoin näin myös julkaista muutamia videoklippejä improvisoivista lapsista, esimerkiksi <https://www.youtube.com/watch?v=GLL4RNzRVbg>

4 LOPUKSI

Projektimme saavutti tavoitteensa: mediakasvatuksellisesta taidetoiminnasta on todellakin kehitettävissä pedagoginen kirjastopalvelu, josta kirjastoissa aikaansa viettävät lapset ja nuoret innostuvat ja johon ainakin osa heistä on valmis sitoutumaan. Projekti onnistui myös konkretisoimaan *Linda Johnsonin* kirjaston tulevaisuutta koskevan viisauden, jota lainasimme jo projektihakemuksessa: "*It's not only about how you can come in and borrow, it's what you can create and what you can share.*" Kirjaston kokoelma on yhä kirjaston tärkein palvelu, suurin syy siihen, miksi suurin osa asiakkaista kirjastoon tulee, mutta kirjasto voi olla myös luovuutta ja leikillisyyttä tukeva yhdessä tekemisen paikka. Tällaiseksi paikaksi tuleminen vaatii kuitenkin uudenlaista asennetta ja osaaamista, ja sellaisen saavuttamiseksi ei yksi onnistunut projekti riitä. Työmme jatkuu, siis!